

اثربخشی آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر افزایش تمایزیافتگی مشاوران مدارس

The Effectiveness of Group Training In Transactional Analysis on the Differentiation of Self of the School Counselors

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۰/۳/۲۶، تاریخ دریافت نسخه نهایی: ۱۳۹۰/۸/۱۲، تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۱/۳/۲

R. keramati., (M.A)
Raziye.keramati@yahoo.com
M. Shoa kazemi., (Ph.D)
S. Hoseynian., (Ph.D)

راضیه کرامتی^۱
مهرانگیز شعاع کاظمی^۲
سیمین حسینیان^۳

Abstract: The present research was done in order to study the effectiveness of group training in transactional analysis on the self-differentiation of the school counselors. In a quasi-experimental design with control group, 28 people including 21 female and 7 male counselors working in Bojourn Education were randomly selected and placed in Control and Experimental groups. These counselors had scored low in Skowron and Smith's self-differentiation questionnaire. The Experimental group received a ten-session training course; each session lasted 90 minutes and was held twice a week. A week following the sessions on transactional analysis, the above-mentioned questionnaire was given to both groups. Data analyzed by using multivariate analysis of covariance (MANCOVA). The results indicated the self-differentiation level of those counselors who received the training was higher than that of those who did not receive the training ($p < 0/05$).

Key words: Effectiveness of Group Training In Transactional Analysis, Differentiation, the School Counselors

چکیده: هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر افزایش تمایزیافتگی مشاوران مدارس است. در یک طرح شبه آزمایشی با گروه کنترل، ۲۸ نفر (۲۱ زن و ۷ مرد) از مشاوران شاغل در آموزش و پرورش شهرستان بجنورد که نمرات پایین تری در پرسشنامه تمایزیافتگی اسکورن و اسمیت (۲۰۰۳) کسب کرده بودند به شیوه تصادفی انتخاب و در دو گروه کنترل و آزمایش جایگزین شدند. دوره آموزشی در ۱۰ جلسه ۱/۵ ساعته با فاصله زمانی دوبار در هفته بر روی گروه آزمایش به اجرا درآمد و گروه کنترل هیچ آموزشی دریافت نکرد. یک هفته پس از پایان جلسات تحلیل رفتار متقابل، پرسشنامه‌های مذکور در هر دو گروه اجرا شد. داده‌ها از طریق کوواریانس چندمتغیری (مانکوا) تحلیل شد. نتایج نشان داد میزان تمایزیافتگی مشاورینی که آموزش تحلیل رفتار متقابل را دریافت کرده بیشتر از گروهی بود که آموزش دریافت نکرده بودند ($P < 0/05$).

کلید واژه‌ها: آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل، تمایزیافتگی، مشاوران آموزش و پرورش

۱. نویسنده مسئول: کارشناس ارشد مشاوره و راهنمایی دانشگاه الزهرا (س)

۲. استادیار دانشگاه الزهرا

۳. استاد دانشگاه الزهرا

مقدمه

ویژگی‌های شخصی مشاور، جهت موفقیت در درمان و پیش بردن جلسه مشاوره بسیار حائز اهمیت است تا آن‌جا که برخی بر این باورند که ویژگی‌های شخصی مشاور بیشتر از نوع درمان، نتیجه درمان را تحت تأثیر قرار می‌دهد (لوبارسکی^۱ و همکاران، ۱۹۸۶ نقل از اورینگتون^۲، ۲۰۱۰). بر این اساس به نظر می‌رسد که مشاوران علاوه بر گذراندن دروس آکادمیک، برای موفقیت در حرفه خود بایستی واجد ویژگی‌های شخصیتی خاصی نیز باشند. تمایز یافتگی خود^۳ به‌عنوان یکی از ویژگی‌های مؤثر بر عملکرد مشاوران و مهم‌ترین مفهوم در نظریه سیستم‌های خانواده بوئن^۴ به توانایی جدا کردن فکر و احساس، به ویژه در موقعیت‌هایی که گرایش برای واکنش هیجانی جهت غلبه بر تفکر منطقی بیشتر است، اطلاق شده است (هورن^۵، ۱۹۹۹). تمایز یافتگی دارای چهار خرده مقیاس به شرح زیر می‌باشد: ۱- واکنش هیجانی^۶: که بیان‌کننده تمایل به پاسخ‌گویی به محرک‌های محیطی براساس پاسخ‌های هیجانی خودکار، طغیان‌های هیجانی یا بی‌ثباتی هیجانی می‌باشد. ۲- کناره‌گیری عاطفی^۷: این خرده مقیاس به فاصله‌گیری عاطفی از خانواده اشاره دارد (اسکورن و فریدلندر^۸، ۱۹۹۸). ۳- جایگاه من^۹: بیان‌کننده برخورداری از یک احساس روشن و معین از خود و توانایی پیروی متفکرانه و اندیشمندانه از عقاید شخصی خود حتی زمانی که فرد از طرف دیگران تحت فشار است می‌باشد. ۴- آمیختگی با دیگران^{۱۰}: بیان‌کننده درگیری عاطفی با افراد مهم، وابستگی زیاد به والدین، و گرفتن بی‌چون و چرای ارزش‌ها، عقاید و انتظارات والدین است (ساویتز- اسمیت^{۱۱}، ۲۰۰۴).

افراد تمایز یافته تعریف مشخصی از خود و عقایدشان دارند، می‌توانند جهت خویش را در زندگی انتخاب کنند و در موقعیت‌های شدیداً عاطفی، که در بسیاری از افراد منجر به بروز رفتارهای غیرعادی و گرفتن تصمیمات نافرجام می‌شود، کنترل خود را از دست نداده و با در نظر گرفتن عقل و منطق تصمیم‌گیری کنند (گلدنبرگ^{۱۲}، ۲۰۰۰ نقل از اسکیان، ۱۳۸۴). این افراد

1. Lubarsky
2. Avryngtun
3. Differentiation of Self
4. Bowen
5. Horne
6. Emotional Reactivity
7. Emotional cutoff
8. Skowron & Friedlander
9. I-position
10. Fusion with others
11. Savitz- Smith
12. Goldenberg

اثربخشی آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر افزایش تمایزیافتگی مشاوران مدارس

توانایی انعکاس، تجربه و تعدیل کردن احساساتشان را دارند، با احساساتشان خیلی راحت هستند، با استرس‌های زندگی بهتر کنار می‌آیند و در روابط صمیمی‌شان آرام هستند (اسکورن^۱ و همکاران، ۲۰۰۴). افراد واجد ویژگی تمایزیافتگی، اشتباهات خود را می‌پذیرند و وقتی نیاز به بخشیدن باشد، می‌بخشند. به راحتی می‌توانند با هر کسی ارتباط برقرار نمایند بدون این که از بهم خوردن حد و مرزها احساس فشار نمایند؛ چون به حدی از بلوغ عاطفی رسیده‌اند که قادر به کنترل روابط هستند (سازمن^۲ و همکاران، ۱۹۹۹). در مقابل افراد کمتر تمایزیافته؛ شدیداً عاطفی هستند و بیشتر انرژی‌شان را به سمت تجربه و شدت احساساتشان متوجه می‌سازند (وای^۳ و همکاران، ۲۰۰۶ نقل از شکیبایی و همکاران، ۱۳۸۷). این افراد هویت تعریف‌شده‌ای ندارند و در نقش‌ها و مسائل بین شخصی موجود، همراه با موج عاطفی خانواده حرکت می‌کنند، در نتیجه اضطراب مزمن بالایی را تجربه می‌کنند و مستعد مشکلات روان‌شناختی و بروز نشانه‌های بیماری هستند (گلدنبرگ، ۲۰۰۰ نقل از اسکیان، ۱۳۸۴).

بوئن (۱۹۸۷ نقل از هورن، ۱۹۹۹) تمایزیافتگی را برای بهزیستی و سلامت روان مهم می‌داند. تحقیقات اخیر گویای آنست که سطوح بالاتر تمایزیافتگی با سازگاری روان‌شناختی (اسکورن و همکاران، ۲۰۰۴)، سلامت روانی، کیفیت زناشویی (یوسفی و همکاران، ۲۰۰۹) و هوش هیجانی بالاتر (محسنیان و همکاران، ۱۳۸۶) و هویت کارآمد و موفق (اسکیان و چنگیزی، ۱۳۸۷) رابطه داشته و اثرات استرس را بر افراد تعدیل می‌کند (اسکورن و همکاران، ۲۰۰۴؛ جانسون و استون^۴، ۲۰۰۸). در مقابل سطوح پایین تمایزیافتگی با اضطراب جدایی بالا همبستگی دارد (پلگ و یتزاک^۵، ۲۰۱۱). بلیر^۶ و همکاران (۲۰۰۱) نیز در پژوهشی رابطه معناداری بین نمرات پایین فریبکاری با نمرات بالاتر تمایزیافتگی بدست آوردند.

سایر تحقیقات (ساجر و ویزمن^۷، ۲۰۰۵ نقل از احيائي، ۱۳۸۸؛ کاربنل^۸، ۲۰۰۷) نشان می‌دهد که تمایزیافتگی پایین موجب نارضایتی شغلی نیز می‌شود؛ بدین ترتیب که شخص تمایز نیافته، توسط استرس موجود در سیستم برانگیخته شده و به این استرس، از طریق تأخیر، فقدان همکاری و شکایت پاسخ می‌دهد. علاوه بر این، اشخاص تمایز نیافته دست به ائتلاف و مثلث‌سازی می‌زنند و از این طریق اضطراب خود را منتشر کرده یا به دیگران انتقال می‌دهند. بنابراین،

1. Skowron
2. Sussman
3. Whaby
4. Johnson & Stone
5. Peleg & Yitzhak
6. Blair
7. Sagar & Wiseman
8. Carbonel

افرادی با تمایز یافتگی پایین، می‌توانند اضطراب را در سیستم کاری مزمن و همیشگی کنند و این امر منجر به نارضایتی بیشتر در محیط شغلی می‌گردد.

به نظر می‌رسد که تمایز یافتگی برای درمانگران نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار باشد. (بوئن، ۱۹۸۷ نقل از هورن، ۱۹۹۹) براساس مشاهده‌های کلینیکی خود چنین اظهار کرد که سطوح تمایز یافتگی درمانگر متغیر پیش‌بینی‌کننده مهمی برای موفقیت در درمان است. وی بر این باور است که هرچه درمانگر بر روی تمایز یافتگی خویش بیشتر کار کرده باشد، بهتر می‌تواند موضع بی‌طرف، غیرقابل نفوذ و عینی خود را در طول کار درمان حفظ کند. در واقع، بوئن به‌طور فزاینده‌ای بر تمایز یافتگی خود درمانگر به‌عنوان عامل اصلی کارش تأکید می‌ورزد.

در مجموع، با توجه به اهمیت تمایز یافتگی در فرایند مشاوره و موفقیت آن از یک سو و ارتباطی بودن مفهوم تمایز یافتگی از سوی دیگر، آموزش تحلیل رفتار متقابل^۱ براساس نظریه برن^۲ در این زمینه موثر به نظر می‌رسد. تحلیل رفتار متقابل، نظریه‌ای در مورد شخصیت و روش منظمی برای روان‌درمانی به‌منظور رشد و تغییرات شخصی مطلوب است. این روش با ایجاد دیدگاه‌ها و مهارت‌های ارتباطی، به فرد کمک می‌کند تعاملی هماهنگ، سالم و پویا با محیط برقرار کند و به روابط بین فردی و واکنش‌های متقابل افراد توجه و آن‌ها را تحلیل نماید (استوارت و جونز^۳، ۱۳۸۶). هدف از تحلیل رفتار متقابل، کمک به افراد در چالش با خود است تا نقش خود را شناخته و به مسئولیت‌پذیری خود و هدایت زندگی توسط خویشتن، آگاه شوند، باشد که در فرایند زندگی تغییرات لازم را اعمال کنند (گری^۴، ۱۳۸۷). در این رویکرد تلاش می‌شود تا اشخاص به درجه‌ای از رشد شخصی برسند که بتوانند راه حل مشکلاتشان را خودشان بیابند (انجمن بین‌المللی تحلیل رفتار متقابل^۵، ۲۰۰۸).

اثربخشی تحلیل رفتار متقابل در مطالعات مختلف به تأیید رسیده است. چن^۶ (۲۰۰۲) در پژوهشی بر روی والدین به این نتیجه دست یافت که با آموزش تحلیل رفتار متقابل شرکت‌کنندگان ضمن کسب رضایت بیشتر از روابط بین فردی، به‌جای سبک‌های کنترلی و سرزنش کردن کودکان، برای آن‌ها مسئولیت‌هایی تعیین کردند و توانستند با فرزندان رابطه بالغ-بالغ برقرار نمایند. در پژوهش دیگری لاورنس^۷ (۲۰۰۷) نشان داد که بعد از آموزش تحلیل رفتار

1. Transactional Analysis
2. Berne
3. tewart & Joines
4. Corey
5. The International Transactional Analysis Asscivation
6. Chen
7. Lawrence

اثربخشی آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر افزایش تمایز یافتگی مشاوران مدارس

دانشجویان پرستاری توانستند رابطه بالغ-بالغ با بیماران خود برقرار کنند و خودشان را با شخصیت‌های متفاوت، سازگار نمایند و ارتباط مؤثرتری را با بیماران داشته باشند. در یک پژوهش جدیدتر، مک‌کیم و فورست^۱ (۲۰۱۰) تحلیل رفتار متقابل را جهت بهبود سرپرستی آموزشی و بالینی بکار بردند و به این به این نتیجه دست یافتند که مدل تحلیل رفتار، روش‌هایی را جهت رهایی از احساسات ناامیدی در اختیار سرپرستان قرار می‌دهد و امکان برقراری رابطه مطلوب با کارآموزان را برای آنان فراهم می‌سازد.

فرهنگی و آقامحمدیان شعرباف (۱۳۸۵) در پژوهشی نشان دادند که رویکرد تحلیل رفتار متقابل موجب کاهش هیجان‌مداری و افزایش مسئله‌مداری در شیوه‌های رویارویی با مقابله می‌شود. در سایر پژوهش‌ها اثربخشی تحلیل رفتار متقابل بر افزایش عزت نفس (شاملو، ۱۳۸۸)، کاهش رفتارهای پرخاشگرانه (ثقتی و همکاران، ۱۳۸۸) و بهبود در روابط والدین و فرزندان (فتحی پور و همکاران، ۱۳۸۸) می‌گردد.

با توجه به پیشینه مورد بررسی، به نظر می‌رسد که علی‌رغم اهمیت تمایز یافتگی خود، بررسی این بعد از نظریه بوئن در میان مشاوران، حداقل در پژوهش‌های داخلی، مورد توجه محققان نبوده است و غالب پژوهش‌ها، دیگر اقشار جامعه را مورد هدف قرار داده‌اند. لذا هدف اصلی از پژوهش حاضر بررسی اثربخشی آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر تمایز یافتگی مشاوران می‌باشد. در این پژوهش سعی بر آن است تا به سؤالات زیر پاسخ داده شود:

- ۱- آیا بین تمایز یافتگی مشاورانی که آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل را دریافت کرده‌اند و مشاورانی که این آموزش‌ها را دریافت نکرده‌اند، تفاوت معناداری وجود دارد؟
- ۲- آیا آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر کاهش واکنش عاطفی مشاوران مؤثر است؟
- ۳- آیا آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر افزایش حالت من در مشاوران مؤثر است؟
- ۴- آیا آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر کاهش کناره‌گیری عاطفی مشاوران مؤثر است؟
- ۵- آیا آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر کاهش آمیختگی با دیگران در مشاوران مؤثر است؟

روش

مطالعه حاضر در زمره طرح‌های شبه آزمایشی قرار دارد و الگوی پیش آزمون- پس آزمون با گروه کنترل را مورد استفاده قرار می‌دهد.

جامعه آماری، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری پژوهش حاضر را تمامی مشاوران آموزش و پرورش شهرستان بجنورد در سال تحصیلی ۹۰-۸۹ تشکیل می‌داد. تعداد این مشاوران بر طبق آمار اداره آموزش و پرورش شهرستان بجنورد ۱۰۰ نفر (۶۳ زن و ۲۷ مرد) بود. جهت انتخاب نمونه با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند، در ابتدا ۷۷ نفر انتخاب شدند و پرسشنامه خودمتمایزسازی^۱ (DSI) را تکمیل کردند. سپس ۲۸ نفر (۲۱ زن و ۷ مرد) از مشاورانی که کمترین نمرات تمایز یافتگی را کسب کرده بودند، انتخاب شدند و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و کنترل جایگزین شدند. میانگین سنی کل شرکت‌کنندگان ۳۳/۲ با انحراف استاندارد ۷/۷۹ و دامنه ۲۳ تا ۵۱ بود و میانگین سابقه کاری آنان ۸/۳ با انحراف استاندارد ۰/۸۳ و دامنه ۱ تا ۲۶ سال بود. از تعداد کل نمونه ۵ نفر مجرد و ۲۳ نفر متأهل بودند. در میان شرکت‌کنندگان ۸۵/۷ درصد دارای مدرک کارشناسی، ۷/۱ درصد دارای مدرک کارشناسی ارشد، ۳/۶ درصد دارای مدرک دکترا و ۳/۶ درصد دارای مدارک حوزوی بودند.

ابزار پژوهش

ابزار گردآوری داده‌ها در پژوهش حاضر، پرسشنامه خودمتمایزسازی (DSI) بود. نسخه اولیه این پرسشنامه ۴۵ گویه‌ای ابتدا توسط اسکورن و فریدلندر (۱۹۹۸) ساخته شد و سپس توسط اسکورن و اشمیت^۲ (۲۰۰۳) مورد تجدیدنظر قرار گرفت. گویه‌های این پرسشنامه در طیف ۶ درجه‌ای لیکرت و از «اصلاً در مورد من صحیح نیست» (نمره ۱) تا «خیلی در مورد من صحیح است» (نمره ۶) مرتب شده‌اند و خرده مقیاس‌های واکنش عاطفی، حالت من، کناره‌گیری عاطفی و آمیختگی با دیگران را می‌سنجند. پاسخگویان در این پرسشنامه نمره‌ای میان ۳۹ تا ۲۳۴ کسب می‌کنند که نمره بیشتر به معنای تمایز یافتگی بیشتر و نمره کمتر به معنای تمایز یافتگی کمتر است.

روایی و پایایی این پرسشنامه در مطالعات مختلف مورد تایید قرار گرفته است. همسانی درونی پرسشنامه در مطالعه بهات^۳ (۲۰۰۱) نقل از نظری و علیکی، (۱۳۸۷) با محاسبه آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه معادل با ۰/۸۱ و برای واکنش عاطفی، ۰/۸۱، جایگاه من، ۰/۶۹، کناره‌گیری عاطفی، ۰/۶۵ و برای آمیختگی با دیگران ۰/۶۰ گزارش شده است. اسکورن و فریدلندر (۱۹۹۸) نیز ضریب آلفای ۰/۸۸ را بدست آوردند. یونسی (۱۳۸۵) نقل از شاملو، (۱۳۸۸)

1. The differentiation of self inventory (DSI)
2. Smith
3. Bhatt

اثربخشی آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر افزایش تمایز یافتگی مشاوران مدارس

نیز در بررسی شاخص‌های روان‌سنجی این پرسشنامه در نمونه ایرانی، ضریب آلفای ۰/۸۵ را برای کل پرسشنامه و ضرایب ۰/۶۰ تا ۰/۷۷ را برای خرده مقیاس‌های آن گزارش نمود. در پژوهش حاضر، پایایی پرسشنامه تمایز یافتگی بر روی مشاوران با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه برابر با ۰/۷۳، واکنش هیجانی ۰/۶۹، حالت من ۰/۲۴، کناره‌گیری عاطفی ۰/۶۳ آمیختگی با دیگران ۰/۶۳ بدست آمد.

روش اجرا و تحلیل داده‌ها

پس از نمونه‌گیری و جایگزینی تصادفی افراد در گروه آزمایش و کنترل، ابتدا پرسشنامه خودمتمایز سازی (DSI) در مورد هر دو گروه به‌عنوان پیش‌آزمون اجرا شد. سپس برای گروه آزمایش، دوره آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل به مدت ۱۰ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای به مدت دو روز در هفته برگزار گردید. خلاصه جلسات آموزش تحلیل رفتار متقابل بدین شرح است: جلسه اول، معارفه، قراردادهای گروه، بیان اهداف؛ جلسه دوم، آموزش انواع حالت‌های من و سرنخ‌های هریک از حالت‌های من؛ جلسه سوم، آموزش اگوگرام، خودپنداره و منابع آن؛ جلسه چهارم، تبیین شاه کلید نظریه تحلیل رفتار متقابل (OK) و وضعیت‌های زندگی؛ جلسه پنجم، نوازش‌ها، انواع نوازش‌ها؛ جلسه ششم، طلسم‌های نوازشی؛ جلسه هفتم، سلامت روان و انواع بیماری‌ها از دیدگاه تحلیل رفتار متقابل؛ جلسه هشتم، انواع روابط در تحلیل رفتار شامل (روابط مکمل، متقاطع و پیچیده)؛ جلسه نهم، آموزش در زمینه بازدارنده‌ها و سوق‌دهنده‌ها؛ جلسه دهم، مفهوم تغییر، ویژگی‌ها و هدف‌های تغییر و بالغ کردن رفتار با استفاده از اصول تحلیل رفتار متقابل. این روش‌ها براساس مدل TA و منطبق با نظریه اریک برن بود. در پایان جلسات درمانی پرسشنامه خودمتمایز سازی (DSI) دوباره به‌عنوان پس‌آزمون بر روی دو گروه اجرا شد. داده‌های حاصل از اجرای پژوهش از طریق تحلیل کوواریانس^۱ و با بسته آماری علوم اجتماعی^۲ SPSS نسخه ۱۷ تحلیل شد.

یافته‌ها

شاخص‌های توصیفی نمرات تمایز یافتگی و ابعاد آن در گروه آزمایش و کنترل در مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون در جدول ۱ ارائه شده است.

1. Covariance analysis
2. Statistical Package for Social Science (SPSS)

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی ابعاد تمایز یافتگی در مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون

گروه	نوبت	شاخص	تمایز یافتگی	واکنش عاطفی	حالت من	کناره‌گیری عاطفی	آمیختگی با دیگران
آزمایشی	پیش‌آزمون	میانگین	۱۴۶/۲۱	۳۴/۷۹	۳۴/۳۶	۴۲/۱۴	۳۴/۷۱
		انحراف	۱۵/۲۶	۸/۲۴	۵/۱۷	۷/۹۴	۵/۸۶
	پس‌آزمون	میانگین	۱۵۹/۲۱	۳۷/۵۰	۳۲/۳۶	۴۸/۰۷	۴۰/۲۱
		انحراف	۱۷/۲۲	۶/۱۴	۴/۵۸	۷/۵۲	۶/۳۵
کنترل	پیش‌آزمون	میانگین	۱۵۰/۳۶	۳۶/۳۶	۳۴/۸۶	۴۳/۵۰	۳۶/۰۷
		انحراف	۱۲/۱۹	۵/۷۷	۶/۶۳	۴/۹۰	۵/۱۵
	پس‌آزمون	میانگین	۱۴۶/۱۴	۳۴/۳۶	۳۴/۷۱	۴۲/۹۳	۳۴/۰۷
		انحراف	۱۲/۱۸	۵/۹۷	۳/۷۵	۵/۶۴	۵/۷۷

نتایج درج شده در جدول ۱ گویای آن است که در گروه آزمایش و کنترل در پیش‌آزمون و پس‌آزمون میانگین کناره‌گیری عاطفی بالاتر از سایر ابعاد تمایز یافتگی است. مقایسه نمره کل تمایز یافتگی در دو گروه نیز نشان می‌دهد که در پیش‌آزمون میانگین تمایز یافتگی گروه کنترل بالاتر از گروه آزمایش است در حالی که در پس‌آزمون میانگین گروه آزمایش بالاتر است. در ادامه به تفکیک سؤالات پژوهشی به بررسی نتایج آماری پرداخته شده است.

سؤال ۱: آیا بین تمایز یافتگی مشاورانی که آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل را دریافت کرده‌اند و مشاورانی که این آموزش‌ها را دریافت نکرده‌اند، تفاوت معناداری وجود دارد؟

نتایج تحلیل کوواریانس نمره کل تمایز یافتگی جهت پاسخ‌گویی به این سؤال در جدول ۲ آورده شده است.

جدول ۲. نتایج تحلیل کوواریانس تفاوت دو گروه آزمایش و کنترل در نمره کل تمایز یافتگی

منبع تغییرات	لامبدای	F	P	مجذور اتا سهمی	توان آزمون
گروه	۰/۶۰	۳/۱۱	۰/۰۴	۰/۴۰	۰/۷۰

نتایج درج شده در جدول ۲ نشان می‌دهد که تفاوت میانگین‌های تعدیل شده دو گروه آزمایش و کنترل در نمره کل تمایز یافتگی از نظر آماری معنادار است ($F=۳/۱۱$ ، $P=۰/۰۴$). بدین معنی که آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر تمایز یافتگی مشاوران مؤثر است. سایر

اثربخشی آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر افزایش تمایز یافتگی مشاوران مدارس

نتایج نشان می‌دهد که اندازه اثر^۱ دوره آموزشی (مجذور اتای سهمی^۲) ۴۰ درصد و توان آماری ۰/۷۰ می‌باشد.

نتایج تحلیل کوواریانس جهت پاسخ‌گویی به سؤالات ۲ تا ۵ پژوهش، که تأثیر آموزش الگوی تحلیل رفتار متقابل بر ابعاد تمایز یافتگی را مورد بررسی قرار می‌دهند، در جدول ۳ آورده شده است.

جدول ۳. تحلیل کوواریانس چند متغیری برای بررسی تفاوت دو گروه آزمایش و کنترل در ابعاد تمایز یافتگی

توان آزمون	مجذور اتا سهمی	P	F	میانگین مجذورات	درجات آزادی	مجموع مجذورات	ابعاد تمایز یافتگی	تفاوت
۰/۴۰	۰/۱۳	۰/۰۹	۳/۱۶	۹۴/۶۸	۱	۹۴/۶۸	واکنش عاطفی	۰/۷۰
۰/۲۷	۰/۰۸	۰/۱۷	۱/۹۹	۳۲/۱۲	۱	۳۲/۱۲	حالت من	
۰/۶۳	۰/۲۰	۰/۰۳	۵/۸۰	۲۳۷/۹۴	۱	۲۳۷/۹۴	کناره‌گیری	
۰/۹۲	۰/۳۶	۰/۰۰۲	۱۲/۴۱	۳۵۰/۲۵	۱	۳۵۰/۲۵	آمیختگی با	

سؤال ۲: آیا آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر کاهش واکنش عاطفی مشاوران مؤثر است؟
نتایج درج شده در جدول ۲ نشان می‌دهد که در واکنش عاطفی تفاوت دو گروه آزمایش و کنترل از نظر آماری معنادار نیست ($F=۳/۱۶$ ، $P=۰/۰۹$). بدین معنی که آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر کاهش واکنش عاطفی مشاوران مؤثر نیست. میزان تأثیر آموزش گروهی تحلیل- رفتار متقابل بر واکنش عاطفی تنها ۱۳ درصد و توان آزمون ۰/۴۰ می‌باشد.

سؤال ۳: آیا آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر افزایش حالت من در مشاوران مؤثر است؟
همان‌گونه که در جدول ۴ نشان داده شده تفاوت دو گروه آزمایش و کنترل در حالت من از نظر آماری معنادار نیست ($F=۱/۹۹$ ، $P=۰/۱۷$). بدین معنی که آموزش گروهی تحلیل - رفتار متقابل بر افزایش حالت من مشاوران مؤثر نیست. اندازه اثر آموزش تحلیل رفتار متقابل بر حالت من بسیار ناچیز و معادل ۰/۰۸ درصد می‌باشد.

سؤال ۴: آیا آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر کاهش کناره‌گیری عاطفی مشاوران مؤثر است؟

1. Effect size
2. Partial Eta Square

نتایج درج شده در جدول ۴ نشان می‌دهد که در کناره‌گیری عاطفی تفاوت دو گروه آزمایش و کنترل از نظر آماری معنادار است ($F=5/80$ ، $P=0/03$). بدین معنی که آموزش گروهی تحلیل-رفتارمتقابل بر کاهش کناره‌گیری عاطفی مشاوران مؤثر است. اندازه اثر آموزش گروهی تحلیل-رفتارمتقابل بر کناره‌گیری عاطفی ۲۰ درصد و توان آماری ۰/۶۳ می‌باشد.

سؤال ۵: آیا آموزش گروهی تحلیل رفتارمتقابل بر کاهش آمیختگی با دیگران در مشاوران مؤثر است؟

نتایج جدول ۴ گویای آن است که تفاوت دو گروه آزمایش و کنترل در آمیختگی با دیگران از نظر آماری معنادار است ($F=12/41$ ، $P=0/002$). بدین معنی که آموزش گروهی تحلیل-رفتارمتقابل بر کاهش آمیختگی با دیگران در مشاوران مؤثر است. اندازه اثر آموزش تحلیل-رفتارمتقابل بر آمیختگی با دیگران ۳۶ درصد و توان آماری ۰/۹۲ می‌باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر بررسی اثربخشی آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر تمایز یافتگی مشاوران آموزش و پرورش شهرستان بجنورد بود. نتایج تحلیل داده‌ها در پاسخ به سؤال اول پژوهش نشان داد که آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر تمایز یافتگی مشاوران مؤثر است. این یافته با نتایج پژوهش‌های مک‌کیم و فورست (۲۰۱۰) و فتحی پور و همکاران (۱۳۸۸) هم‌سویی دارد. نتایج پژوهش آنان نشان داد که تحلیل رفتار متقابل بر بهبود رفتار محاوره‌ای در محیط خانوادگی و کاری مؤثر است. بر این اساس به نظر می‌رسد که آموزش تحلیل رفتار متقابل بر اساس الگوی برن می‌تواند یک روش کاربردی برای برقراری ارتباط بالغانه و بهبود بخشیدن به ارتباطات ضعیف باشد. از سوی دیگر تمایز یافتگی یک مفهوم ارتباطی است که در روابط شکل می‌گیرد و در روابط بهبود می‌یابد. از دید بوئن، یکی از روش‌های مؤثر جهت افزایش تمایز یافتگی، بهبود روابط فرد به خصوص با خانواده اصلی‌اش می‌باشد. تحلیل رفتارمتقابل برن نیز نظریه‌ای است که مستقیماً با روابط سروکار دارد و در پژوهش‌های مختلف تأثیر آن بر بهبود روابط به تأیید رسیده است. در پژوهش حاضر نیز به نظر می‌رسد که آموزش تحلیل رفتار متقابل، از طریق بهبود روابط منجر به افزایش تمایز یافتگی مشاوران شده است. چراکه علی‌رغم بالا بودن میانگین تمایز یافتگی گروه کنترل در مرحله پیش آزمون، آموزش تحلیل رفتار متقابل توانست میانگین تمایز یافتگی گروه آزمایش را در مرحله پس آزمون ارتقاء داده و در مرتبه‌ای بالاتر از گروه کنترل قرار دهد.

اثربخشی آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر افزایش تمایز یافتگی مشاوران مدارس

سایر نتایج پژوهش حاضر نشان داد که آموزش تحلیل رفتار متقابل بر واکنش عاطفی مشاوران مؤثر نیست. این یافته با نتایج پژوهش‌های چن (۲۰۰۲) و ثقتی و همکاران (۱۳۸۸) ناهمخوان است. نتایج پژوهش چن (۲۰۰۲) نشان داد که مادران به کمک اصول تحلیل رفتار متقابل می‌توانند هیجان‌ناشان را کنترل کرده و به جای سرزنش کردن کودکان، با آن‌ها رابطه بالغانه برقرار نمایند. ثقتی و همکاران (۱۳۸۸) نیز در پژوهش خود تأثیر آموزش تحلیل رفتار متقابل را در کنترل هیجان و کاهش پرخاشگری تأیید کردند. یکی از دلایل ناهمخوانی نتایج پژوهش حاضر با مطالعات ذکر شده می‌تواند متفاوت بودن نمونه آماری در این پژوهش‌ها باشد. چرا که گروه نمونه دانش‌آموزان و نوجوانان و یا حتی دانشجویان سایر رشته‌ها، نسبت به مشاوران تأثیرپذیرتر هستند. علاوه بر آن در پژوهش حاضر نمرات پیش‌آزمون واکنش عاطفی هر دو گروه آزمایش و کنترل در سطح بالایی قرار داشت که این امر به نوبه خود می‌توانسته بر اثربخشی دوره آموزشی تأثیر منفی گذاشته باشد. در مجموع آنچه مسلم است این است که افراد با واکنش-پذیری عاطفی بالا، نمی‌توانند در مواجهه با موقعیت‌ها از عملکرد شناختی‌شان استفاده کنند و قادر به انتخاب واکنش‌های بدیع و مؤثر نیستند. واکنش‌پذیری عاطفی بالا و تکانشی عمل کردن یکی از ویژگی‌ها و عملکردهای کودک درون است. که با استفاده از فنون و تمرین‌های نظریه تحلیل رفتار متقابل می‌توان، هدایت شخصیت را به دست بالغ سپرد و تکانش‌های کودک درون را کنترل نمود.

از دیگر نتایج این پژوهش، عدم تأثیر آموزش تحلیل رفتار متقابل بر حالت من مشاوران بود. این یافته با نتایج پژوهش شاملو (۱۳۸۸) مبنی بر اثربخشی تحلیل رفتار متقابل بر افزایش عزت نفس ناهم‌سوست. عزت نفس یکی از متغیرهای مؤثر در تقویت حالت من است. به‌طور کلی پاسخ‌دهی مستقلانه، توجه به من واقعی، تعریف مشخص از خود، عزت نفس، مسئولیت‌پذیری، ارتباط صادقانه با دیگران، زمینه ایجاد حالت من مناسب را فراهم می‌نماید و تحقق آن‌ها از طریق تحلیل رفتار متقابل امکان‌پذیر است. علی‌رغم آن‌که الگوی تحلیل رفتار متقابل از طریق آموزش مواردی از قبیل ترسیم آگوگرام، زمینه خودشناسی بیشتر و توجه به من واقعی را فراهم نموده و علاوه بر آن دستیابی به آگاهی، خودانگیختگی و خودپیروی را امکان‌پذیر می‌سازد، اما در این پژوهش آموزش این مهارت‌ها نتوانست بر حالت من مشاوران مؤثر باشد. در تبیین چنین تناقضی می‌توان به بالا بودن میانگین حالت من گروه آزمایش و کنترل در مرحله پیش‌آزمون اشاره نمود. بدیهی است که تغییر سطوح بالای حالت من در یک دوره کوتاه مدت کمتر محتمل است. بالا بودن میانگین سنی افراد حاضر در گروه آزمایش نیز این امر را تشدید نموده است چرا که میانگین سنی شرکت‌کنندگان در گروه آزمایش ۳۴ سال بود. احتمال می‌رود که تکوین هویت افراد در این سنین به مرحله ثبوت نسبی خود رسیده باشد و این امر ایجاد تغییرات را

مشکل‌تر نماید. نکته حائز اهمیت دیگر در این خصوص ضعیف بودن شاخص پایایی مربوط به این خرده مقیاس است ($\alpha=0/24$). این امر نشان می‌دهد که گویه‌های مربوط به این خرده مقیاس از همسانی درونی کافی برای سنجش سازه روانی موردنظر برخوردار نیستند.

تحلیل‌های آماری جهت بررسی اثربخشی آموزش تحلیل رفتار متقابل بر کناره‌گیری عاطفی مشاوران نشان داد که این آموزش می‌تواند کناره‌گیری عاطفی را در مشاوران کاهش دهد. این نتایج با یافته‌های بلیر و همکاران (۲۰۰۱) همسویی دارد. آنان به این نتیجه رسیدند که کسب نمرات پایین در فریبکاری با نمرات بالاتر تمایز یافتگی همراه است. کناره‌گیری عاطفی در واقع فرار از تعارضات حل نشده خانواده و فریب خود و دیگران است. سطح بالای اضطراب، تعارض، پیام‌های سطحی، غیرصادقانه و مختصر، پرداختن به موضوعات غیرشخصی و تماس‌های کوتاه عامل عمده‌ای در کناره‌گیری محسوب می‌گردد. برخی از افراد به علت نداشتن مهارت‌های ارتباطی صحیح، از روبرو شدن با افراد و موقعیت‌های دشوار کناره‌گیری کرده و به شیوه اجتنابی با مسایل برخورد می‌کنند و تعارض‌های حل نشده زیادی با خود دارند. همچنین در روابط انسانی بسیار اتفاق می‌افتد که افراد حتی با وجود نیاز و تمایل به برقراری رابطه با یکدیگر (جهت دریافت نوازش)، به خاطر عدم صداقت و نداشتن صمیمیت یا داشتن انواع طلسم‌های ذهنی از این امر امتناع می‌ورزند. به نظر می‌رسد با آموزش مهارت‌های ارتباطی، بتوان میزان کناره‌گیری عاطفی را کاهش داد چرا که نظریه تحلیل رفتار متقابل بر روابط و مهارت‌های ارتباطی تمرکز یافته است. آموزش الگوی تحلیل رفتار متقابل افراد را قادر می‌سازد که روابط خود را با دیگران کنترل کرده و با برقراری روابط مکمل، رضایت بیشتری از رابطه بین فردی کسب کنند. علاوه بر آن با تمرین شکستن طلسم‌ها فرد می‌تواند در روابط بین فردی خود صداقت و صمیمیت را افزایش دهد و بدین واسطه کناره‌گیری عاطفی در وی کاهش یابد. با توجه اثربخشی آموزش تحلیل رفتار متقابل بر کاهش کناره‌گیری عاطفی در مشاوران، می‌توان این آموزش‌ها را برای سایر گروه‌ها موثر دانست.

در نهایت در پژوهش حاضر همسو با نتایج پژوهش‌های پیشین (لارنس، ۲۰۰۷؛ فرهنگی و آقامحمدیان شعراب، ۱۳۸۵)، اثربخشی آموزش تحلیل رفتار متقابل بر کاهش آمیختگی مشاوران با دیگران مورد تأیید قرار گرفت. لارنس (۲۰۰۷) در پژوهشی به این نتیجه رسید که آموزش تحلیل رفتار متقابل می‌تواند بر توانایی دانشجویان داروسازی برقراری رابطه بهتر با بیماران تأثیر بگذارد. فرهنگی و آقامحمدیان شعراب (۱۳۸۵) نیز اثربخشی روان‌درمانی گروهی تحلیل رفتار متقابل را بر افزایش شیوه‌های مقابله عقلانی و مسئله‌مدار و کاهش شیوه‌های مقابله هیجانی مورد تأکید قرار دادند. در مجموع به نظر می‌رسد افرادی که سطح هم آمیختگی بالایی با دیگران دارند، احساساتشان غالب است و در مواجهه با موقعیت‌های مختلف کمتر از تفکر منطقی استفاده

اثربخشی آموزش گروهی تحلیل رفتار متقابل بر افزایش تمایز یافتگی مشاوران مدارس

می‌کنند. لذا می‌توان گفت که رویکرد تحلیل رفتار متقابل به افراد کمک می‌کند که در مواجهه با مسایل و مشکلات، تا حدودی واکنش‌های هیجانی خودکار را کنترل نموده و به‌جای دنباله‌روی از دیگران و درگیری‌های عاطفی، پیرو تفکر منطقی خویش باشند.

در مجموع یافته‌های پژوهش حاضر همسو با پژوهش پیشین نشان داد که آموزش تحلیل رفتار متقابل به افراد می‌تواند بر افزایش تمایز یافتگی موثر باشد. در این پژوهش، آموزش تحلیل رفتار در نمرات خرده مقیاس‌های "کناره‌گیری عاطفی" و "آمیختگی با دیگران" گروه مشاوران تغییرات معناداری را ایجاد کرد، اما در خرده مقیاس‌های "واکنش عاطفی" و "حالت من" تفاوت معناداری مشاهده نشد. به‌طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که تحلیل رفتار متقابل یک روش مناسب جهت افزایش تمایز یافتگی است و در مورد افرادی که تمایز یافتگی پایینی دارند، می‌تواند با موفقیت مورد استفاده قرار بگیرد.

منابع

احیائی، کبری. (۱۳۸۸). بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های زندگی بر افزایش خودتمایز سازی دانش-آموزان پایه سوم دبیرستان‌های شهرستان پیرانشهر. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه الزهراء (س).

استوارت، یان و جونز، ون. (۱۳۸۶). روش‌های نوین در روان‌شناسی تحلیل رفتار متقابل. ترجمه بهمن دادگستر، تهران: نشر دایره.

اسکیان، پرستو. (۱۳۸۴). بررسی تأثیر سایکودرام (روان نمایش‌گری) بر افزایش تمایز یافتگی فرد از خانواده اصلی در دانش‌آموزان دختر دبیرستانی منطقه ۵ تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد چاپ نشده، تهران: دانشگاه تربیت معلم تهران.

اسکیان، پرستو و چنگیزی، فرهاد. (۱۳۸۷). بررسی رابطه بین تمایز یافتگی و سبک‌های هویت در دانشجویان کارشناسی دانشگاه تهران. مجموعه مقالات چهارمین سمینار بهداشت روانی دانشجویان: ۲۴-۲۱.

بردبار، علیرضا. (۱۳۸۸). تمایز یافتگی فرایندی به سوی استقلال. مجله تربیتی اداره کل زندان‌های لرستان، ۱۲: ۳۶-۲۲.

ثقتی، طوبی؛ شفیق‌آبادی، عبدالله و سودانی، منصور. (۱۳۸۸). بررسی اثربخشی آموزش گروهی مبتنی بر تحلیل ارتباط محاوره‌ای بر کاهش رفتارهای پرخطرگراانه دانش‌آموزان دختر پایه اول دبیرستان شهر رشت. یافته‌های نو در روان‌شناسی، ۶: ۵۶-۴۴.

سلیمان‌نژاد، اکبر. (۱۳۸۹). تأثیر روان‌نمایش‌گری بر افزایش تمایز یافتگی فرد از خانواده در دانشجویان پرستاری. مجله علمی-پژوهشی دانشگاه ارومیه، ۲۱(۱): ۸۸-۷۲.

شاملو، میمنت. (۱۳۸۸). بررسی اثربخشی تحلیل رفتار متقابل بر افزایش عزت نفس و خلاقیت دانش آموزان دختر پایه اول راهنمایی مدارس منطقه ۸ تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه الزهراء (س).

شکیبایی، طیبه؛ اسماعیلی، معصومه و کرمی، ابوالفضل. (۱۳۸۷). بررسی تأثیر آموزش خود متمایزسازی بر کاهش مشکلات روانی زنان مطلقه. فصلنامه روان شناسی و علوم تربیتی، ۲۲: ۱۳۱-۱۱۵. علیکی، محمود و نظری، علی محمد. (۱۳۸۷). بررسی رابطه بین تمایز یافتگی و رضایت زناشویی. تازه‌ها و پژوهش‌های مشاوره، ۷ (۲۶): ۳۱-۲۳.

فتحی پور، مریم؛ ابراهیمی نژاد، غلامرضا؛ خسروی، صدرا...؛ رضائیان، محسن و پور شانظری، علی اصغر. (۱۳۸۸). تأثیر آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای برن بر بهبود عملکرد والدین دانش‌آموزان پسر دوره متوسطه شهر رفسنجان. مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، ۱۹ (۱): ۵۸-۴۷. فرهنگی، فرهنگ و آقامحمدیان شعراف، حمیدرضا. (۱۳۸۵). تأثیر روان‌درمانگری گروهی با رویکرد تحلیل رفتار متقابل بر شیوه‌های رویارویی با استرس نوجوانان. مجله مطالعات تربیتی و روان‌شناسی، ۷ (۲): ۲۶-۱۳.

کوری، جرال. (۱۳۸۷). نظریه‌ها و روش‌های مشاوره گروهی. ترجمه حسن عسگری و همکاران، تهران: نشر شبینم دانش.

محسنیان، محمد؛ کرملو، سمیرا و گنجوی، آناهیتا. (۱۳۸۶). رابطه میان تمایز یافتگی و هوش هیجانی در متقاضیان طلاق. خانواده پژوهی، ۳ (۱۲): ۸۳۷-۸۲۷.

- Blair, T. M., Nelson, E. S., & Coleman, P. K. (2001). Deception, Power, and Self-differentiation in College Students, Romantic Relationship, *Journal of Sex & Marital Therapy*, 27(1), 57-71.
- Carbonel, C. E. (2007). *Differentiation and Job Satisfaction: Does the Differentiation of Self Inventory (DSI-R) Predict Job Satisfaction as Measured in the Job Satisfaction Survey (JSS)*. Unpublished Doctoral Dissertation, Minnesota, Capella University.
- Chen, Y. C. (2002). *The Effect of Transactional Analysis Parenting Group in the Parent- Child Communication and the Parenting Style With Mothers of Elementary School Student*. Unpublished Master's thesis, Taiwan, Retrieved June 28 2011 from <http://www.etd.npue.edu.tw/etd-db/etd-0501107-162451-1174.pdf>
- Horne, K. B. (1999). The Relation of the Self of the Therapist to Therapy Process and Outcome. *Journal of Contemporary Family Therapy*, 21(3), 385-403.
- Johnson, P., & Stone, R. (2008). Parental Alcoholism and Family Functioning: Effects on Differentiation Levels of Young Adults. *Alcoholism Treatment Quarterly*, 27(1), 3-18.
- Lawrence, L. (2007). Applying Transactional Analysis and Personality Assessment to Improve Patient Counseling and Communication Skills. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 71(4), 1-6.

- Mckimm, J., & Forrest, K. (2010). Using Transactional Analysis to Improve Clinical and Educational Supervision: The Drama and Winners Triangles. *Post Graduate Medical Journal*, 86(10). 261-265.
- Overington, L. (2010). *The Influence of Trainees Skills on Client Emotional Experiencing*. Unpublished Doctoral Dissertation, Montreal, McGill University.
- Peleg, O., & Yitzhak, M. (2011). Differentiation of Self and Separation Anxiety: Is There a Similarity Between Spouses. *Journal of Contemporary Family Therapy*, 33(1), 25- 36.
- Savitz- Smith, Jennifer (2004). *Impact of Self- Differentiation of Counselor Trainees on Level of Counseling Self- Efficacy*. ph.d thesis. University of South Carolina.
- Skowron, E. A., & Schmitt, T. A. (2003). Assessing interpersonal fusion: Reliability and validity of a new DSI fusion with others subscales. *Journal of Marital and Family Therapy*, 29(2), 209-222.
- Skowron, E. A., Wester, S. R., & Azen, R. (2004). Differentiation of Self Mediates College Stress and Adjustment. *Journal of Counseling & Development*, 82, 69-79.
- Skowron, E., & Friedlander, M. (1998). The differentiation of self inventory: Development and initial validation. *Journal of Counseling Psychology*, 28, 235-46.
- Sussman, M. B., Steinitz, S. K., & Peterson, G. W. (1999). *Understanding Differentiation*, New York: Plenum Press.
- The International Transactional Analysis Association (2008). *The training & certification council of transactional analysis, Inc.* [On-line]. Available: [http://www. ITAA-net Org/index. Html](http://www.ITAA-net Org/index. Html)
- Yousefi, N., Etemadi, O., Bahrami, F., Fatehzade, M., Ahmadi, S., & Bashlide, K. (2009). Structural relationship between self-differentiation and subjective wellbeing, mental health and marital quality. *Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Science*, 3(2), 4-14.